

Innehåll

Förord 7

AVDELNING 1 ALLMÄNT

KAPITEL 1

Inledning och översikt 9

KAPITEL 2

Grundläggande begrepp och förklaringar 11

- 2.1 Allmänt 11
- 2.2 Avtalsförutsättningar – vissa saker gäller utan avtal 11
- 2.3 Beställare, byggherre och uppdragstagare 13
- 2.4 De flesta skyddsansvar får inte överlåtas 16
- 2.5 Byggarbetsmiljösamordnaren, BAS 16
- 2.6 Den viktiga funktionen ”Inköp” 21
- 2.7 Avtalsföreskrifter kostar olika 22
- 2.8 Skriv rätt och lätt 23
- 2.9 Lagkonkurrens eller gränssnitt mellan skyddslagstiftning å ena sidan och annan lag å andra sidan 24
- 2.10 Att överlåta ett skyddsansvar innebär att det rättsligen åvilar mottagaren 25
- 2.11 Vilka tidsskeden omfattas av skyddslagstiftningen? 28
- 2.12 Arbetsgivare och arbetstagare, adressater m.m. 29
- 2.13 Anställningsavtal, befattningsansvar och delegering 30
- 2.14 ”Arbetsgivarlinjens lönnörrar” 35
- 2.15 Egenanställningar 37
- 2.16 En upphandling kan räcka långt vid straffrättslig prövning 40
- 2.17 ”Skyddsansvarsbryggor” 40
- 2.18 Avslut av avtal eller ändring av avtal 41
- 2.19 Den viktigaste funktionen är ”Personal” 42
- 2.20 Bevissäkra muntliga avtal m.m. 42
- 2.21 Vikten av balans mellan tryckta texter och egna texter 43
- 2.22 Odelbarhet och delbarhet 44
- 2.23 Anskaffande eller disposition av ytor för bygglplatsen – ”acquisition” 45
- 2.24 Outsourcing vs Corporate Social Responsibility 46
- 2.25 Huvudentreprenörsansvar, solidaransvar, huvudentreprenörskap 47
- 2.26 Construction Management (CM) 47
- 2.27 Myndigheters serviceskyldighet samt officialprincipen 48
- 2.28 Begrepp och definitioner 48
- 2.29 Förkortningar 65

KAPITEL 3

Översikt avtalsområdet 67

- 3.1 Lag och avtal i Sverige 67
- 3.2 Avtalsprinciperna i avtalslagen 68
- 3.3 Antalet avtalsparter 71
- 3.4 Avtalsobjekt och upphandling 71
- 3.5 Förutsättningsläran 71
- 3.6 Köplagen 72
- 3.7 Det finns inga arbetsmiljökrav i svenska upphandlingsregler 74
- 3.8 Utredningar gällande upphandling 75
- 3.9 Kollektivavtal och dispositivitet 76
- 3.10 Formalavtalen i Sverige 77
- 3.11 Upphandlingsavtal är i princip inte formalavtal 77
- 3.12 Avtalstyperna ram- eller avropsavtal samt separata avtal 78

KAPITEL 4

Entreprenad- och konsultavtalens avtalskomponenter 83

- 4.1 Allmänt 83
- 4.2 Prekvalificeringsavtal, standardavtal och "agreed documents" 83
- 4.3 Standardavtalsföreskrifter kopplade till sina standardavtal samt underliggande standardöverenskommelser 88
- 4.4 Förfrågningsunderlaget – en förteckning över avtalskomponenterna 94
- 4.5 Konsultavtal, utförentreprenadsavtal, totalentreprenadsavtal 99
- 4.6 Exempel på AMA AF:s upphandlingsföreskriftskoder samt exempel på fria koder 100

KAPITEL 5

Upphandling, upphandlingsförfarandet m.m. inom byggarbetsmiljöansvar 107

- 5.1 Allmänt 107
- 5.2 Vad är upphandling? 107
- 5.3 Upphandlingsförfarandet 108
- 5.4 Upphandlingsformer 112
- 5.5 Utmaningar med delad och samordnad upphandling 115
- 5.6 Entreprenadformerna – konsultavtal, utförentreprenad, totalentreprenad m.m. 117
- 5.7 Egna mallar med avtalsföreskrifter 125
- 5.8 Kontraktshandlingen med bilagor 126
- 5.9 Anbudsprövning 126
- 5.10 Projektmoment 127
- 5.11 Slutbesiktning, färdigförklaring 133
- 5.12 Snabbchecklista för upphandling av byggarbetsmiljöansvar 134

AVDELNING 2 HANTERING

KAPITEL 6

- Strategier och hanteringar av rättsreglerna 139
- 6.1 Allmänt 139
 - 6.2 Rättsregler angående arbetsmiljö 145
 - 6.3 Rättsregler angående plan- och byggreglerna arbetsmiljö – PBL-skyddsansvaret 197
 - 6.4 Rättsregler angående elskyddsansvar 210
 - 6.5 Rättsregler angående LSO-skyddsansvaret 217
 - 6.6 Rättsregler angående området ”brandex” 223
 - 6.7 Rättsregler angående övrig skyddslagstiftning 229

KAPITEL 7

- Utstationering, regler om minimilöner m.m. 239
- 7.1 Utstationering 239
 - 7.2 Svenska regler om tillstånd och dokumentation 242
 - 7.3 Lön 248
 - 7.4 Filialer m.m. 248

KAPITEL 8

- Avtalsexempel 251
- 8.1 Allmänt 251
 - 8.2 Kontrakt vid ramavtal 253
 - 8.3 AMA AF Konsult 10 och AF Konsult 10^{extra} 273
 - 8.4 AMA AF 12 och AMA AF 12^{extra} 284
 - 8.5 Övriga avtal m.m. 306
 - 8.6 Delegering 316

AVDELNING 3 ÖVRIGT

KAPITEL 9

- Tillsynsmyndigheter och domstolar 323
- 9.1 Förvaltningsmyndigheterna inom arbetsmiljön 323
 - 9.2 Mer om de olika besluten från tillsynsmyndigheterna 329
 - 9.3 Domstolar 331

KAPITEL 10

- Brottskomponenter samt påföljder och andra sanktioner 333
- 10.1 Komponenterna i ett brott 333
 - 10.2 Brott och brottspåföljd 336
 - 10.3 Att slippa brottspåföljd innan rättegång 336
 - 10.4 Straff 338
 - 10.5 Annan rättsverkan än straff 341

Bilaga 1 345

Litteraturlista 347

Sakordsregister 349

Förord

Boken har tillkommit efter det att jag fick förfrågan att skriva på området upphandling och arbetsmiljö m.m. Förfrågan kom från en betydelsefull person i förlagsbranschen varför jag verkligen blev intresserad. Jag tvekade dock länge att ge mig in på ett område där så mycket redan är skrivet och beskrivet. Men jag ändrade mig när jag kom på att just arbetsmiljökriterierna ändå kanske behöver belysas från en person med just min bakgrund.

Bokens tema och syfte är att från ett brett arbetsmiljöperspektiv ge uppslag från olika synvinklar på upphandling. Ett nyckelord är ”upphandling”, med vilket förstås större affärer som slutits mellan köpare och säljare. Dessa är i denna bok är beställare/byggherre respektive leverantör (entreprenör, konsult m.fl.).

En svårighet har varit begreppet delegering som är en del av de processvisa ”steg” som varje företag bör passera innan man gör upphandling. Jag hade länge en plan att en parallell bok skulle skapas som noggrant analyserade ämnet och där den meriterade andre författaren kunde hänvisat till min bok samtidigt som jag kunnat göra motsvarande hänvisning till den delegeringsboken. Den planen kunde inte förverkligas pga. främst personliga omständigheter.

Delegering är istället något som finns i ett eget avsnitt samtidigt som det tas upp kort i kapitel 6 under varje hanteringsavsnitt. Fördelen för läsaren är att delegering därmed ingår i denna bok. Nackdelen är att det endast är en grov sammanfattande bild av ämnet delegering.

En stor svårighet har varit avgränsning mot områden som inte rör bokens syfte exempelvis området security samt yttre miljö. Här ligger svårigheten att begreppet ”arbetsmiljö” inte har en säker definition samtidigt som alltför många jag talar med har en helt egen uppfattning om vad det är och innebär.

Jag övervägde om boken skulle skrivas helt frikopplad från olika standardavtal, t.ex. byggsektorns och Byggandets Kontraktskommittés, AB/ABT samt AMA och AF 12.

Jag valde att lägga upp boken mycket efter just AB/ABT med AMA AF 12. Skälet är främst att AB/ABT med AMA AF 12 är mest kända i upphandlingssammanhang. Samtidigt är det dessa alster jag har arbetat mest med under cirka 15 år. Detta betyder att boken har en snedbelastning mot just byggsektorn för vilka nämnda dokument har tagits fram.

Detta betyder också att sådana standardskrifter som handlar om fastighetsunderhåll har fått ganska litet utrymme i denna första utgåva. Dock har en ansats gjorts att öppna upp AMA AF mot fastighets- eller anläggningsunderhåll samt servicearbeten. Anledningen är att AML innehåller den rådandes skyddsansvar, exempelvis samordningsansvaret. Dessa ansvar har dock ingen reglering i AMA AF-reglerna.

För att uppnå detta har jag utnyttjat ett antal fria AF-koder. Fria AF-koder är min beteckning på koder som jag, i syfte att kunna ställa rätt arbetsmiljökrav, inflikat i regelverket AMA AF 12 utan att det formellt ingår där. Jag vill dock upplysa att sådana fria koder används flitigt både inom och utom byggsektorn eftersom skyddsansvaren som beskrivs i denna bok inte fått tillräckligt utrymme vare sig i standardavtalen eller standardavtalsföreskrifterna oavsett ursprung. Dessa fria, ibland även kallade oäkta, AF-koder ansluter till men är fristående från AB/ABT samt AMA och AF 12. En fri kod indikeras i boken med ordet extra upphöjt (^{extra}).

Jag tackar alla de som hjälpt till.

För värdefulla synpunkter och hjälp i den första tuffa korrekturgranskningen samt inte minst omfattande redaktionellt arbete, tackas jur.kand. Oliver Renborg varmt. Men främst tackas Ann-Charlotte Sandlund som med stor flit och kunnighet, från ett arbetsmiljöingenjörsperspektiv, läst manuskriptet i ett flertal utkast och haft bra synpunkter. Tack går även till f.d. kanslirådet Lars von Ehrenheim vars kunskaper även tillvaratagits – särskilt i avsnittet om egenanställningar. Tack går även till förre projektledaren och utredaren vid Trafikkontoret, Stadsmiljö i Stockholms Stad, Christer Rosenblad som har stärkt mig i mina tankar om att det samtidigt kan finnas flera BAS-P helt enkelt för att det kan finnas olika byggherrar på samma byggplats med allt vad det innebär. Tack även till arbetsmiljösamordnaren Stephan Wrang för hans synpunkter på arbetsdokument för BAS-P. Stort tack även till min vän Calle (Carl Erik) Nilsson, arbetsledare/ HSEQ, som haft värdefulla synpunkter om arbetsmiljö m.m. i telekombranschen.

Yngve Levin

Ljungkile i april 2018

KAPITEL 1

Inledning och översikt

Bokens tema är att beskriva rätt arbetsmiljökrav vid upphandling inom privat sektor. Upphandlingen som berörs, är så gott som enbart tjänsteupphandling och inte varuupphandling.

Boken utgår från de skyddsansvar som finns i vissa lagstiftningar med anslutande författningar och regelverk (skyddslagstiftning). Denna skyddslagstiftning står bl.a. för de arbetsmiljökrav som enligt författaren bör beaktas av den som upphandlar produkter, dvs. tjänster m.m.

Den viktigaste lagen, arbetsmiljölagen¹, förkortas fortsättningsvis och i regel ”AML”.

Boken börjar i första avdelningen i kapitel 2 med förklaringar av olika grundläggande begrepp eftersom begreppen varit så pass begränsade att de inte fått ett eget kapitel. Begreppen är dock betydelsefulla för att förstå hur det kan ställas rätt arbetsmiljökrav.

Därefter görs i kapitel 3 en översikt av avtalsområden och vissa lagar i Sverige, främst avtalsprinciperna i avtalslagen och köplagen m.m. I kapitel 4 genomgås avtalskomponenter med utgångspunkt i färdigtryckta texter av typen standardavtalet ABT 06 och standardavtalsföreskrifterna från byggsektorn, AMA AF 12, samt metoden med förprovning inför avtalsbildningen av typen prekvalificeringsavtal m.m. Upphandlingsförfarandet och avtalsbildningen genomgås i kapitel 5 varvid bl.a. skillnaderna mellan upphandlings- och entreprenadform förklaras.

I andra avdelningens avsnitt 6.1.1 framgår bokens titel i rätt ljus. Där ges översikt hur skyddsansvar ombryts i fem steg där det sista är just upphandling. Ja, just det – upphandling, kommer som sista vall! Det mest centrala regelverket med flera olika skyddsansvar gäller arbetsmiljöområdet (AML:s föreskriftsamling AFS).

Andra skyddslagstiftningar är:

- plan- och bygglagen (PBL) med Boverkets föreskriftsamling BFS jämte dess äldre BOFS

¹ AML (1977:1160).

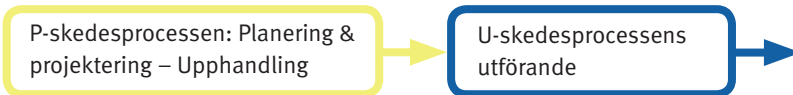
- ellagstiftningen med Elsäkerhetsverkets föreskriftsamling ELSÄK-FS
- lagen om skydd mot olyckor (LSO)
- lagen om explosiva och brandfarliga varor med olika tillsynsmyndigheters föreskriftsamlingar MSB-FS och de äldre SRVFS, KBMFS, SÄIFS (kallat ”brandex nedan) samt
- andra bestämmelser i bl.a. skyddsrumslagen, skatteförfarandelagen m.fl.

Här finns även i kapitel 7 ett specialavsnitt för de beställare som vänder sig med upphandling utanför Sverige. Då kommer nämligen utstationeringsreglerna in. Avtalsexempel ges löpande men finns också presenterade i avsnitt 8.2–8.6.

I avsnitt 8.4 finns avtalsexempel i pyramidordning, dvs. från AFA till AFG.

De flesta genomgångna kapitel och avsnitt visar på en process vilande på processkomponenter och andra förutsättningar som ofta leder fram till ett upphandlingsavtal. Innan upphandling är aktuellt har en blivande beställare eller byggherre anledning att noga överväga olika strategier.

Största delen av boken är att inom planerings- och projekteringsprocessen (gula pilen i figur 1) beskriva vägen fram till och genomförandet av upphandling. Genomförandeprocessen (blåa pilen i figur 1) berörs endast sparsamt.

Figur 1. Processerna fram till avtal.

Dessa processer, skeden och faser beskrivs utifrån ett brett perspektiv sett från ovannämnda skyddslagstiftningar.

I tredje avdelningens kapitel 9 finns en genomgång av tillsynsmyndigheter och domstolar som är aktuella inom bokens område samt i kapitel 10 även olika typer av brott och straff.